

Lubor Lacina, Véra Souchopová

Rewaloryzacja zamku w Blansku

Ochrona Zabytków 29/3 (114), 175-180

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

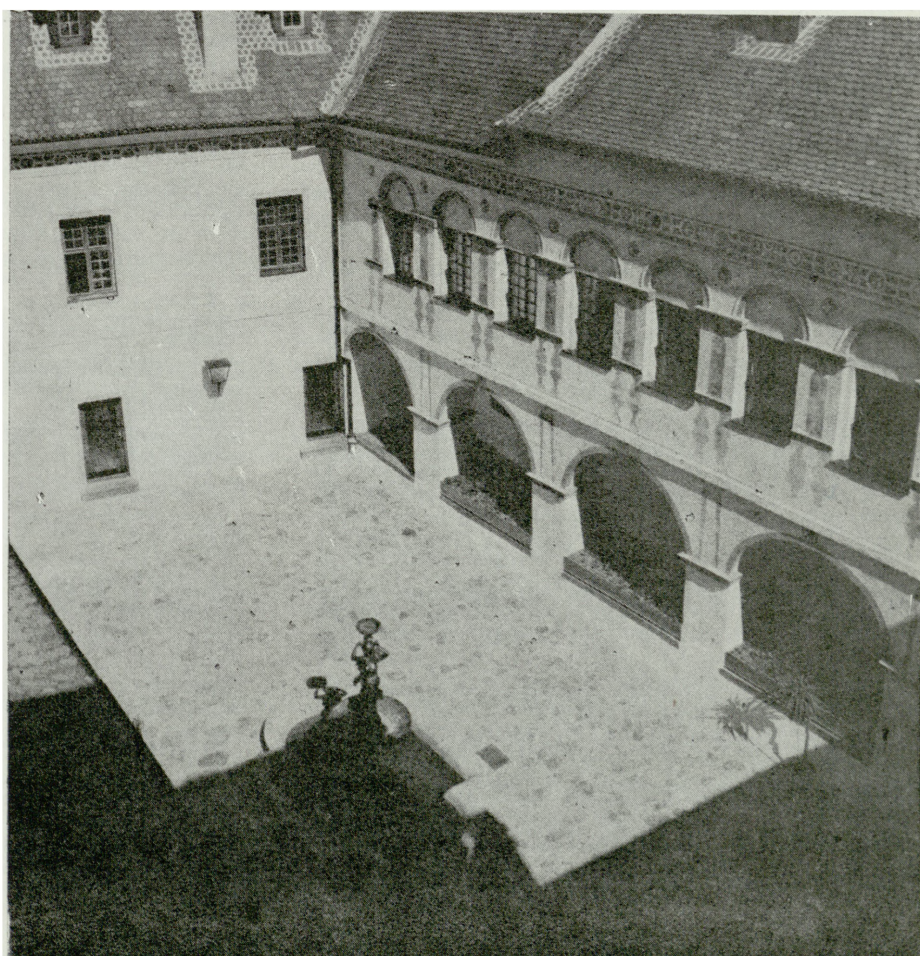
REWALORYZACJA ZAMKU W BLANSKU

Najstarszym zachowanym zabytkiem miasta Blansko jest zamek. Stoi on na łagodnym wzniesieniu, na lewym brzegu rzeki Svitava, w Nowym Blansku, w parku niedaleko śródmieścia. Obecnie przesłania go okoliczna, nowa zabudowa miejska, tak że widok na budowlę otwiera się dopiero przy wejściu do parku.

Kronikarz Kosma twierdzi, że Blansko należało do biskupów Olomouca od dawna. Już w 1136 r. musiało w nim mieszkać sporo obywateli, skoro biskup Zdik wybudował w mieście kościół, który konsekro-

wano w 1140 r. Zamierzał on jeszcze wybudować dwór, na prawym brzegu Svitavy, w miejscu, które do dziś nosi nazwę „na zameczku”. Przy uprawie okolicznych ogrodów natrafia się tu na pozostałości murów.

W czasach biskupa Zdika w miejscu współczesnego centrum Blanska miało swe rozlewiska kilka ramion Svitavy. Następnie powstały z nich stawy rybne, które przetrwały kilkaset lat. Stary Blansk cierpiał na niedostatek ornej ziemi. Z inicjatywy biskupa Zdika powstały więc gospodarstwa na terenie Nowego Blanska. Ta część miasta położona jest na jeszcze łagodniejszym zboczu i stąd stwarza znacznie lepsze warunki do uprawy ziemi. We dworze,

1. Zamek Blansko, dziedzi-
niec, projekt rekonstrukcji L.
Lacina (fot. M. Matyáš)

1. Blansko Castle, the cour-
tyard, as designed by L. La-
cina

2. Zamek Blansko, fasada, projekt rekonstrukcji L. Lacina (fot. M. Matyáš)

2. Blansko Castle, the façade, as designed by L. Lacina

zbudowanym w lennych dobrach, rezydował zawsze wódca, który prowadził gospodarstwo samodzielnie jako wasal biskupa olomunieckiego, podczas gdy w Starym Blansku wraz z należącymi doń wioskami administrował burgrabia, było więc to bezpośrednie dobro biskupie.

W 1391 r. dwór lenny w Blansku należał do wódcy Alberta, po nim zaś do Marcina z Kunic. Po śmierci tego ostatniego w 1327 r. biskup Mikołaj z Kostnicy sprzedał dwór Pechovi z Moravičan. W końcu XIV w. sytuacja w Nowym Blansku przedstawiała się następująco: „Dwór lenny w Blansku, późniejsze Nowe Blansko, stał w miejscu dzisiejszego zamku. Obok stał budynek, w którym mieszkał właściciel dworu, ówczesny ziemianin lub wódca. Budynek stał na łagodnym pagórku, tak jak obecnie stoi zamek. Koło budynku skupiały się budynki gospodarskie. Od dworu lennego rozchodziły się drogi, z nich jedna wiodła do Blanska (Starego), które w tych czasach (ok. 1400 r.) sprawiało wrażenie małego miasta i tak często było nazywane”¹.

Sytuacja zmieniła się znacznie w związku z wojną husycką, podczas której Nowe i Stare Blansko, jako dobra biskupie, bardzo ucierpiały. W domu obecnego Zarządu Budynków, położonym na południowy wschód od zamku, zachowały się jeszcze skarpy oporowe pochodzące z kamienic, które zostały zburzone podczas ostatniej wojny.

Od 1431 r. dwór lenny w Nowym Blansku należał do wódcy z Miličina. W stosunkowo krótkim czasie doszło do kilku zmian posiadaczy dobra lennego Blansko. W 1444 r. Mikołaj z Važan odstąpił dwór swemu krewnemu Janowi Šemikovi z Šemikovic. Należały do niego już wtedy cztery folwarki, dwa kramy mięsne w mieście, pastwisko i las. Jan Šemik

nie pozostawał długo posiadaczem dworu, po nim właścicielami byli: Jan z Vilémovic, Puška z Kunštátu, Ježek z Boskovic, Proček z Kunštátu, Bernard z Počernic, pani Černoštoršvi z Boskovic.

W 1526 r. majątek Blansko przeszedł — jako zastaw od biskupa Thurzy — w posiadanie rycerza Jana Doubravki z Hradišta, który nieco później zakupił dwór w Nowym Blansku. Wtedy też przyłączono ten samodzielny dotąd organizm gospodarczy do pozostałych dóbr. Od tego momentu historia Starego i Nowego Blanska jest wspólna. Nowy właściciel przeprowadził remont budynków i naprawę stawu rybnego.

Jan Doubravka, zwany także z łacińska Dubraviusem, był w swoim czasie powszechnie znaną osobistością, wslawił się jako literat i polityk. Był jednym z wyższych dowódców wojskowych podczas wojny obronnej przeciwko Turkom. Jako poseł na sejm był uczestnikiem wielu działań politycznych, między innymi zasiadał w komisji pracującej nad ujednoczeniem prawa ziemskiego.

W 1541 r., po śmierci Bernarda Zoubka, Doubravka został biskupem Olomouca, a Blansko objął bratanek — Waclaw Skála. W tym czasie na zamku rezydował burgrabia i prowadzono rejestry burgrabiowskie. Od 1588 r. Blansko było w posiadaniu Ambrožego z Ottersdorfu, brata znanego Sixta z Ottersdorfu, osławionego swymi pismami prawnymi.

W 1567 r. cały majątek Blansko został sprzedany morawskiemu podkomorzemu Joachimowi Zoubkowi ze Zdetina, który go odstąpił już w 1568 r. Mateuszowi Zalkovskiemu z Zalkovic. W czasie, gdy majątek był w posiadaniu najstarszego syna Jana, doszło do przebudowy murów zamku i zakupiono wówczas, między innymi, rury do sprowadzania wody do budynku. Trzeba dodać, że przy zamku stały

¹ J. Pilnáček, *Paměti města Blanska a okolnicu hradu, Blansko 1927*, s. 45. Tenże autor przedstawia

w książce prawdopodobną, rysunkową rekonstrukcję budynku.

gorzelnia i browar. Czas przebudowy zamku określa cios kamienny umieszczony nad wjazdem do zamku z datą „1604”.

Po czterdziestu siedmiu latach władania rodziny Żalkovskich majątek przeszedł w posiadanie rodu Slejniców. Stanęli oni w szeregach powstania stawowskiego i w związku z tym utracili majątek, który od 1620 r. stał się własnością Kinskych z Vychnic i Tetova. W 1626 r. majątek sprzedano baronowi Franciszkowi Magni.

W 1631 r. zamek przeszedł w ręce Lva z Rožmitánu. W posiadaniu jego i jego potomnych pozostawał do 1694 r. Po uszkodzeniach w czasie wojen szwedzkich został wyremontowany przez nowego właściciela — Arnosta Leopolda hrabiego Gellhorn. Przy tej okazji zyskał zamek nową wieżę zegarową, opatrzoną datą „1695”.

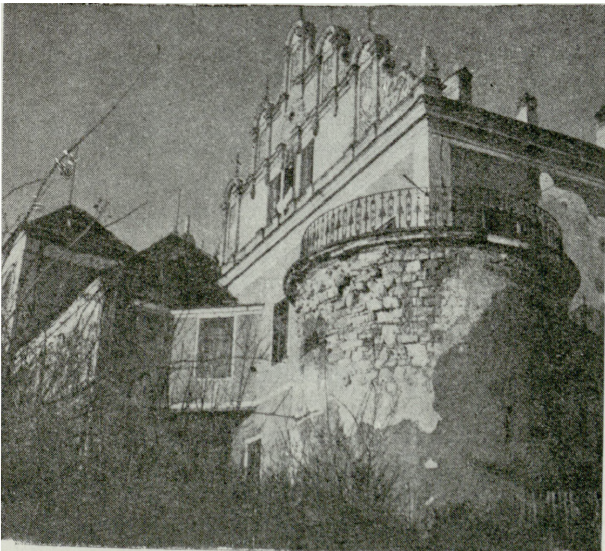
Ostatnim właścicielem dóbr była rodzina książąt Salmu. Wtedy to połączono dobra blaskie z dobrami w Rájci. Zarządca dóbr rezydował w obu zamkach jednocześnie. Prawe skrzydło zamku w Blansku odnowiono wówczas w stylu renesansowym; plan opracował architekt z Pragi Bedřich Wachsman.

O remontach przeprowadzonych w latach dziewięćdziesiątych XIX stulecia informuje nas interesujący list pisany w 1884 r. przez synka zarządcy zamku — Franciszka Odehnala. List był schowany za listwą drzwi na pierwszym piętrze. Między innymi dowiadujemy się z niego o herbach: „były też tu, w bocznej izbie, znaki namalowane na ścianie jaskrawymi farbami, znaleźli je tapicerzy w 1882 r., gdy skrobali ścianę”².

W Blansku znajdował się także Zarząd Hut. Przykładem wyrobów metalurgicznych, które cechowała wysoka jakość, jest rzeźba na studni zamkowej oraz lana studnia na podzamczu.

W drugiej połowie minionego wieku przebywał w Blansku, pełniąc obowiązki lekarza księżęcego i hutniczego, dr Henryk Wankel, który ze względu na swą niezmiernie bogatą działalność badawczą nazwany został „ojcem archeologii morawskiej”. Jego gabinet przyjęć i słynny gabinet kenozoiczny znajdowały się w budynku na podzamczu. Od 1897 r., kiedy metalurgiczne przedsiębiorstwa książąt Salma przejęła w posiadanie firma Breitfeld i Daněk, rodzina Salma osiadła na zamku w Rájcu, a na zamku Blansko zlokalizowano biura. W części mieszkalnej przebywał przez długi czas romantyczny bajkopisarz Ferdynand Saar.

² V. Grolich, *Historické písemnosti bez adresáta*, „Letopisy města Blansko”, 2, 1970, s. 33.

3. Zamek Blansko, szczyt i okrągła baszta, stan przed rekonstrukcją (fot. L. Lacina)
3. Blansko Castle, the gable and the round tower, state prior to reconstruction

Po 1945 r. zamek stał się własnością państwa. Podzielono go na mieszkania i magazyny. Pod jego dachem znalazła swe pomieszczenie także Okręgowa Biblioteka Ludowa. Dzięki inicjatywie Rad Narodowych — Okręgowej i Miejskiej — przy czynnym współudziale Rady Muzealnej, powołanej przez społeczność miasta, zaczęto myśleć o renowacji zamku i jego adaptacji na cele muzealne.

W latach 1957—1958 brneński architekt dr inż. Lubor Lacina opracował projekt całkowitej przebudowy obiektu i uporządkowania ogrodu. Po opróżnieniu budynku zaczęto prace przy pomocy Okręgowego Ośrodka Ochrony Zabytków i Ochrony Przyrody (Krajské Středisko Pomátkove Péče a Ochrany Přírody); realizowano je w latach 1959—1969. Projektantowi udało się oczyścić obiekt z wszystkich prawie naleciałości budowlanych z XIX i XX w., które nie miały istotnej wartości artystycznej.

Przebudowany obiekt posiada obecnie czytelną kompozycję i funkcjonalne zróżnicowanie pomieszczeń. Z architektonicznego punktu widzenia rozwiązanie to można uznać za bardzo udane. Budynek ma wdzięk właściwy prowincjonalnemu renesansowi; od strony dziedzińca został wzbogacony nowo wzniesionym krużgankiem z drewnianymi słupami i odnowioną dekoracją freskową. Autor przebudowy nie trzymał się nazbyt purystycznie przeważającego w budynku renesansu, starał się bowiem zachować i cenne dodatki z XIX w. — attykę i bogatą snycerkę wnętrza projektu architekta H. Wachsmána.

W efekcie przeprowadzonych prac zachowany został zabytek z epoki renesansu, który będzie dobrze służył nowym celom jako muzeum i tymczasowo jako biblioteka.

Pod względem architektoniczno-budowlanym przebudowa obiektu przedstawia się następująco:

Na podstawie obecnego planu zamku można wyróżnić kilka etapów budowlanych. Najstarsza faza, późnogotycka — to obiekt z okrągłą wieżą. Z wczesnego renesansu pochodzą trakty obok kwadratowej klatki schodowej oraz skrzydło, które na parterze posiada długie pomieszczenie, zapewne salon lub pokój stołowy, a na piętrze dawniej mieściła się 17-metrowej długości sala, zapewne galeria. Nie przywró-

4. Zamek Blansko, fasada, stan przed rekonstrukcją (fot. L. Lacina)
4. Blansko Castle, the façade in its state prior to reconstruction

5. Zamek Blansko, brama wjazdowa, stan przed rekonstrukcją (fot. L. Lacina)

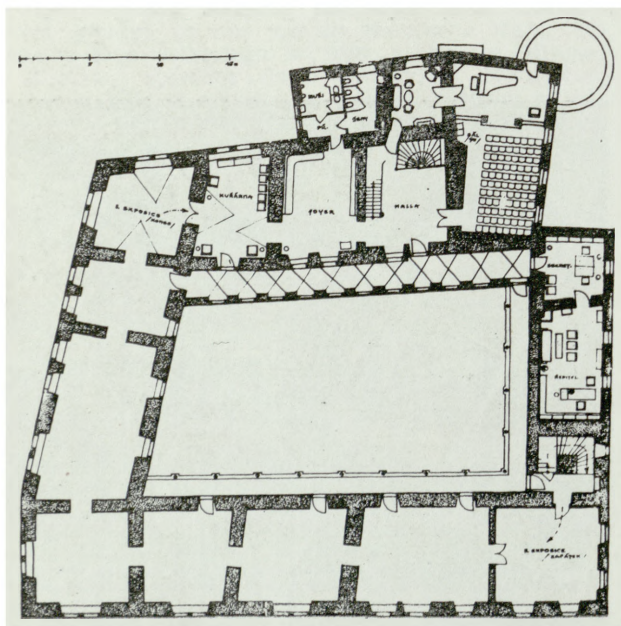
5. Blansko Castle, the entrance gate in its state prior to reconstruction

cono pierwotnego wyglądu tej sali i zachowano jej podział, ponieważ w powstałym w jej części narożnej pomieszczeniu, wyłożonym drewnem, mieści się gabinet z ekspozycją cennych rzeźb z drugiej połowy XIX w. Jeszcze

w okresie renesansu, jednak o wiele później niż trakty wyżej wspomniane, powstał trakt następny, który zamknął czworokąt dziedzińca i połączył pozostałe skrzydła z najstarszą częścią zamku. W okresie baroku dostawiono główną klatkę schodową z drewna. W czasie remontu w 1818 r. arkada pierwszego piętra została gruntownie przebudowana na galerię murowaną i pokryta tynkiem. Ostatnie przebudowy przeprowadzono w latach 1870—1880 w stylu neorenesansu według projektu Henryka Wachsmanna. Objęły one elewację zamku (dodano fasadzie szczyt z attyką) oraz wnętrza, które otrzymały drewniane boazerie, bogato rzeźbione stropy i tapety. Cała dekoracja była dziełem H. Wachsmanna, praskiego architekta i malarza.

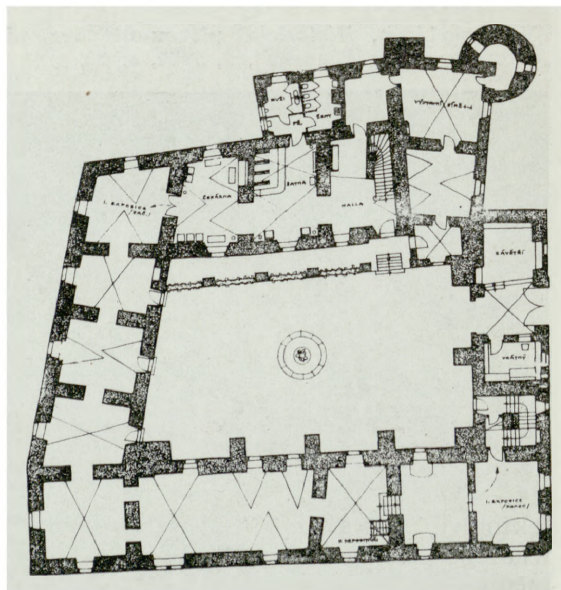
W XIX w. dodano wiele elementów metalowych, odlewanych. Były to: na dziedzińcu przeszklona markiza, spiralne schody, odkryta klatka schodowa prowadząca z pierwszego piętra do ogrodu i poręcze na wieży. Wszystkie elementy były wyrobami blanskimi. Ponieważ jednak nie harmonizowały z duchem renesansowego obiektu zostały zdemontowane. Niektóre z nich, bardziej typowe, zachowano jako eksponaty, które wzbogaciły wystawę odlewnictwa blanskiego. Pozostawiono jedynie dekorację studni na podzamczu.

Najwięcej ucierpiał zamek w pierwszej połowie XX w., w czasie przebudowy na mieszkania, np. sienie podzielone zostały poprzecznymi ścianami na niewielkie pomieszczenia pomocnicze (kuchnie, spiżarnie, komórki, klozety itp.). Zadaniem rewaloryzacji było usunięcie tych wszystkich przeróbek oraz nadanie budowli wyrazu, który odpowiadałby jego

6. Zamek Blansko, plan parteru po rekonstrukcji (fot. L. Lacina)

6. Blansko Castle, a plan of the ground floor after reconstruction

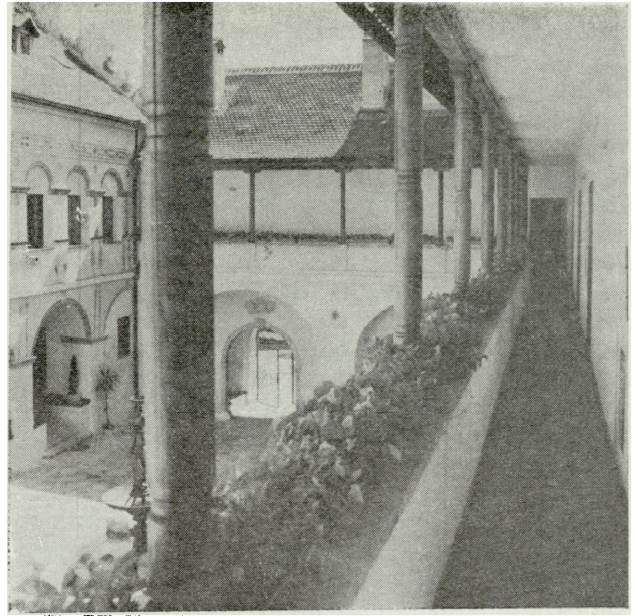
7. Zamek Blansko, plan pierwszego piętra po rekonstrukcji (fot. L. Lacina)

7. Blansko Castle, a plan of the first floor after reconstruction

8. Zamek Blansko, dziedziniec, projekt rekonstrukcji L. Lacina (fot. M. Matyáš)

8. Blansko Castle, the courtyard, as designed by L. Lacina

9. Zamek Blansko, galeria pierwszego piętra z nowymi słupami drewnianymi (fot. M. Matyáš)

9. Blansko Castle, the first floor gallery with new wooden posts

10. Zamek Blansko, dziedziniec z przywróconą arkadową galerią wspartą na drewnianych słupach (fot. M. Matyáš)

10. Blansko Castle, the courtyard with arcaded gallery resting on wooden posts restored

11. Zamek Blansko, portal bramy wjazdowej, projekt rekonstrukcji L. Lacina (fot. M. Matyáš)

11. Blansko Castle, the portal of the entrance gate, as designed by L. Lacina

tekonice oraz funkcjom muzealnym. Z budowlanego punktu widzenia chodziło tu o wyburzenie ścian działowych, usunięcie instalacji i konstrukcji stalowych kominów. Usunięto także narożne wykusze na poziomie pierwszego piętra fasady, wyburzono galerię pierwszego piętra, a na jej miejscu przywrócono arkady wsparte na słupach drewnianych i umieszco-

no portal główny (kamienny z żelazną bramą). Cały budynek otrzymał nowe, dębowe okna oraz nowe dębowe drzwi i ościeża przejść w sieniach. Podłogi na parterze mają formę klepiska z wypalanej gliny, a na pierwszym piętrze są dębowe. Dziedziniec wybrukowano kamieniem polnym. W czasie prac tynkarskich odnaleziono pozostałości fresków, które na-

stępnie poddano restauracji. Na fasadzie natrafiono na renesansowe sgraffito, całkowicie jednak zniszczone w czasie remontu w okresie klasycyzmu. Częściowo je odrestaurowano jako przykład pierwotnego otynkowania budynku.

Wnętrza utworzone są przez amfiladę sieni, w których zwiedzający mogą swobodnie poruszać się dzięki istnieniu dwóch klatek schodowych. Proste układy pomieszczeń dały możliwość nowoczesnego urządzenia dwóch głównych ekspozycji muzealnych: ekspozycji krasu morawskiego i dawnego odlewnictwa w Blansku. Pokoje na pierwszym piętrze przy fasadzie, posiadające bogaty wystrój snycerski i rzeźbiarski, zostały przeznaczone na salę odczytową i koncertową muzeum.

Pracownie i pomieszczenia pomocnicze zlokalizowano na drugim piętrze. W całym budynku założono nową instalację elektryczną, wodociągową i sanitarną; pierwotne ogrzewanie centralne uzupełniono elektrycznym.

Po przeprowadzeniu sanacji parku zamkowego mają być jeszcze wykonane prace architektoniczne, szczególnie w okolicy stawu w typowej roślinnością krasową i charakterystyczną dla skał wapiennych. Ogród zamkowy, dzięki swemu centralnemu położeniu, służy obecnie jako park miejski.

Należy również zakończyć prace porządkowe na podzamczu, bowiem cały teren zamkowy powinien stanowić harmonijną całość i wejść w skład współczesnego śródmieścia przemysłowego miasta Blansko.

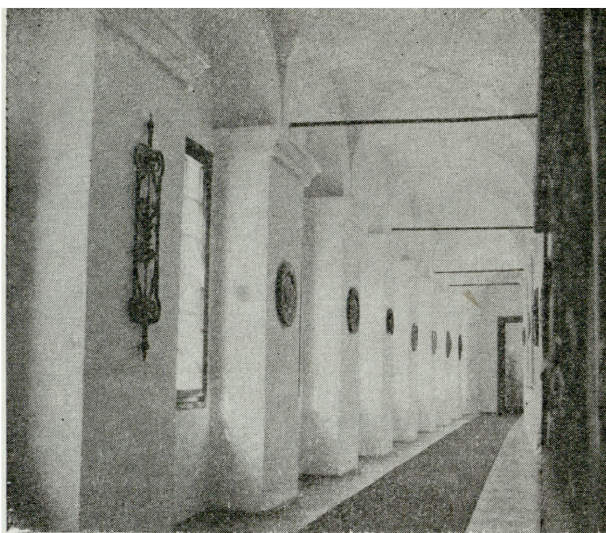
dr Věra Souchopová
dr inż. Lubor Lacina

Literatura

1. Čech J., *Dějiny města Blanska*, Brno 1905.
2. Grolich V., *Historické písemnosti bez adresáta*, „Letopisy města Blansko”, 2, 1970.
3. Grolich V., *Pruvodce — Vlastivědné muzeum Blansko*, Blansko 1969.
4. Knies J., *Blansky okres, Vlastivěda moravská*, Brno 1902.
5. Pilnáček J., *Paměti města Blanska a o:olních hradů*, Blansko 1927.
6. Prokop A., *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung*, Wien 1904.
7. Stařecká Z., *Blanenské vodovody staré i nové*, „Letopisy města Blansko”, 2, 1970.
8. Wankel H., *Bilder aus der Mährischen Sweiz und ihrer Vergangenheit*, Wien 1882.

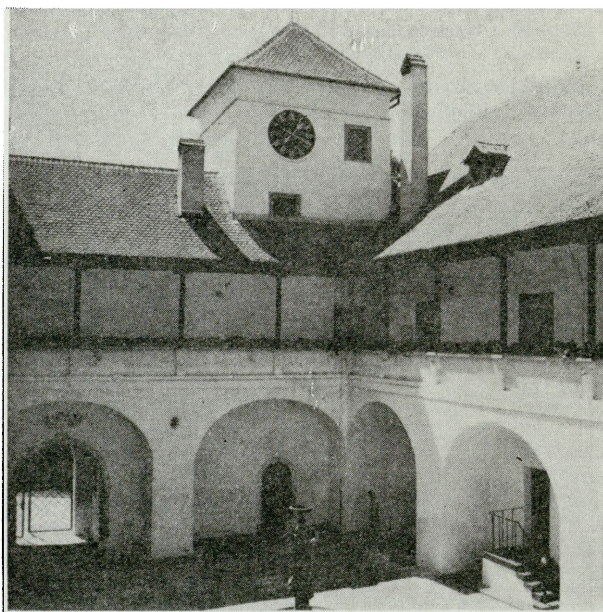
RECONSTRUCTION OF THE CASTLE OF BLANSKO

The oldest historical monument of the town in Blansko is the castle, which developed from a fortified manor-house dating from the 14th century. The author presents the history of the manor-house and the estate of Blansko. The 16th century rebuilding of the manor-house changed its character turning it into a fortified manor-house, which, in turn, was further rebuilt in 19th — and 20th centuries. The latest rebuildings caused considerable deformations to the building. Therefore, when in 1958 they proceeded to its reconstruction, the first thing to

12. Zamek Blansko, korytarz na pierwszym piętrze (fot. M. Matyáš)

12. Blansko Castle, the first floor corridor

13. Zamek Blansko, dziedziniec, fragment z widokiem na wieżę zegarową, projekt rekonstrukcji L. Lacina (fot. M. Matyáš)

13. Blansko Castle, the courtyard, a fragment with the view on the clock tower, as designed by L. Lacina

do was to remove all the annexes. In this way the castle regained its Renaissance character. Gothic elements (e.g. the Round Tower) have been also preserved. Nowadays a museum and a library are situated in the castle.

Electricity, water piping and sewerage have been laid on inside the building. Moreover, the park that surrounds the castle has been arranged till now and the approaches of the castle, where administrators live and municipal offices are located, are now being arranged.